

Sygn. akt I UK 337/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 marca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Beata Gudowska

SSN Roman Kuczyński

w sprawie z odwołania J. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 25 marca 2014 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 5 marca 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 10 sierpnia 2011 r. odmówił ubezpieczonemu J. K. prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w warunkach szczególnych, gdyż nie udokumentował on wymaganego co najmniej 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

W odwołaniu od decyzji ubezpieczony podniósł, że w okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Transportu Samochodowego Hutnictwa Żelaza i Stali „T.”, Hucie B. i Firmie „O.”, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracował na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony. Nadto wskazał, iż ukończył 60 lat i przebywa na rencie.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania wskazując, iż ubezpieczony nie przedstawił świadectwa wykonywania pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 22 grudnia 2011 r. uwzględnił odwołanie.

Sąd Okręgowy poczynił ustalenia faktyczne, z których wynika, że ubezpieczony, urodzony w dniu 14 czerwca 1951 r., w okresie od 17 września 1968 r. do 16 stycznia 1972 r. był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Instalacji Sanitarnych B.M. na stanowisku kierowcy Żuka. Jako kierowca samochodu osobowego pracował od 3 lutego 1972 r. do 30 kwietnia 1972 r. w Zjednoczeniu Hutnictwa i Stali.

W dniu 6 maja 1972 r. ubezpieczony został zatrudniony w Hucie B. na stanowisku kierowcy w pełnym wymiarze czasu pracy i do 31 marca 1978 r. obsługiwał samochód marki Żuk. Następnie od 1 kwietnia 1978 r. do 30 listopada 1978 r. świadczył pracę jako monter maszyn i urządzeń hutniczych w Wydziale Walcowni Blach Grubych.

Po trwającym od 25 stycznia 1979 r. do 24 września 1981 r. okresie członkostwa w Wojewódzkim Zrzeszeniu Prywatnego Handlu i Usług z tytułu prowadzenia taksówki osobowej, ubezpieczony w dniu 7 października 1981 r. ponownie został zatrudniony w Hucie B. w Wydziale Walcowni na stanowisku kierowcy ciągnika, którym do 28 lutego 1982 r. przewoził materiały na wydziały, tj. cement, piasek, blachę.

Syndyk Masy Upadłości Huty dnia 6 grudnia 2010 r. wydał ubezpieczonemu świadectwo pracy stwierdzające, że ubezpieczony był zatrudniony w Hucie B. od 6 maja 1972 r. do 30 listopada 1978 r. oraz od dnia 7 października 1981 r. do 28 lutego 1982 r. i w tym okresie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. od 1 kwietnia 1978 r. do 30 listopada 1978 r. na stanowisku montera maszyn i urządzeń

hutniczych - dział XIV poz. 24 pkt 1 wykazu A, od 7 października 1981 r. do 28 lutego 1982 r. na stanowisku kierowcy ciągnika - dział VIII poz. 3 pkt 1 wykaz A zał. nr 1 do zarządzenia nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

W okresie od 1 marca 1982 r. do 31 stycznia 1988 r. ubezpieczony pozostawał w zatrudnieniu w Przedsiębiorstwie Transportu Samochodowego Hutnictwa Żelaza i Stali „T.” Placówce Transportowej przy Hucie B. na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony. Kierował samochodami od 3,5 do 13 ton - wywrotką marki Star, Jelcz.

Po raz kolejny ubezpieczony podjął pracę w Hucie B. na stanowisku kierowcy, świadcząc ją stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, pracował jako kierowca wywrotki powyżej 3,5 tony. Z dniem 1 sierpnia 1997 r. na podstawie art. 23¹ k.p. stał się pracownikiem O. Sp. z o.o. W tej spółce także kierował jedynie samochodem ciężarowym powyżej 3,5 tony. W świadectwie pracy wskazano, że był zatrudniony od 1 lutego 1988 r. do 31 lipca 1997 r. w Hucie B., a następnie od 1 sierpnia 1997 r. do 6 lutego 1999 r. w O. na podstawie art. 23¹ k.p. w wymiarze pełnego etatu na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego i wykonywał pracę w szczególnych warunkach „kat. 1A VIII 2 065”.

Od 6 lutego 1999 r. ubezpieczony pobiera rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy.

Nadto z ustaleń tego Sądu wynika, że ubezpieczony wniosek o emeryturę zgłosił w dniu 11 lipca 2011 r., ukończył 60 lat w dniu 14 czerwca 2011 r., nie jest członkiem OFE, nie pozostaje w zatrudnieniu. Na dzień 1 stycznia 1999 r. posiadał 28 lat, 8 miesięcy i 2 dni okresów składkowych oraz 1 rok i 24 dni okresów nieskładkowych.

W rozważaniach prawnych, Sąd Okręgowy odwołał się do treści art. 184, art. 32 ust. 1, 2 i ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) oraz § 2 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.),

określających przesłanki, warunkujące nabycie prawa do emerytury w obniżonym wieku z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach. W konsekwencji Sąd uznał, że ubezpieczony spełnił wszystkie przesłanki do przyznania mu wcześniejszej emerytury z tytułu zatrudnienia w warunkach szczególnych, w tym ponad 17-letni okres zatrudnienia w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, w wyniku apelacji organu rentowego, wyrokiem z dnia 5 marca 2013 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że Sąd Okręgowy przeprowadził staranne postępowanie dowodowe, jednakże z analizy jego wyników wywiódł nieuprawnione wnioski, że wykonywana przez ubezpieczonego praca w Hucie podlega zakwalifikowaniu do pracy wymienionej w wykazie A dział VIII, poz. 2, co doprowadziło do naruszenia § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i załącznika do rozporządzenia, a w rezultacie także art. 184 ustawy.

Sąd Apelacyjny wskazał, że Huta B. Spółka Akcyjna w C., w zaświadczeniu z dnia 21 stycznia 1999 r. wskazała szczegółowo okresy zatrudnienia skarżącego i zajmowane stanowiska na przestrzeni lat 1972-1997. Po ustaniu zatrudnienia w Przedsiębiorstwie „T.”, ubezpieczony po raz kolejny podjął pracę w Hucie B. od 1 lutego 1988 r. i przez cały okres trwania stosunku pracy, do 31 lipca 1997 r. pracował na stanowisku kierowcy, z tym że: od 1 lutego 1988 r. do 30 czerwca 1990 r. (2 lata i 5 miesięcy) jako kierowca pojazdu transportu wewnętrznego, od 1 lipca 1990 r. do 28 lutego 1995 r. (4 lata 8 miesięcy) - kierowca samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony, a od 1 marca 1995 r. aż do rozwiązania umowy o pracę (2 lata i 5 miesięcy) - kierowca samochodu ciężarowego poniżej 3,5 tony. Z powyższego okresu, zdaniem Sądu Apelacyjnego, jedynie okres pracy ubezpieczonego na stanowisku kierowcy pojazdu transportu wewnętrznego (2 lata i 5 miesięcy) stanowi okres pracy w szczególnych warunkach, wymieniony pod poz. 68 działu III wykazu A załącznika do rozporządzenia. Sąd drugiej instancji uznał, że ubezpieczony od 1 marca 1995 r. do 31 lipca 1997 r. nie obsługiwał samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. Natomiast jeśli

chodzi o okres od 1 lipca 1990 r. do 28 lutego 1995 r., to funkcjonowanie pracodawcy zatrudniającego ubezpieczonego w tym okresie w branży hutniczej nie pozwala na zakwalifikowanie pracy wykonywanej na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony jako pracy w warunkach szczególnych, bowiem stanowisko to zostało ono wymienione w dziale VIII, poz. 2 wykazu A. Tym samym Sąd Apelacyjny uznał, iż wykonywanie przez ubezpieczonego pracy na stanowisku określonym w zarządzeniu resortowym (kierowcy samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony), której nie wymieniono w wykazie A w dziale III bądź dziale XIV załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów, nie uprawnia do emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Ubezpieczony wniósł skargę kasacyjną od tego wyroku, zarzucając mu naruszenie przepisów prawa materialnego przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, a w szczególności: art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przez uznanie, że wykonywana przez ubezpieczonego praca w charakterze kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, nie może być uznana za pracę w warunkach szczególnych podczas zatrudnienia w hutnictwie i przemyśle metalowym z uwagi na fakt, że stanowisko to wymienione jest w dziale w dziale VIII (transport i łączność) wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.; art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze; przez uznanie, że ubezpieczony nie wykazał okresu 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

W uzasadnieniu skarżący podniósł między innymi, że, uwzględniając rozmiar i charakter działalności zakładu pracy zatrudniającego ubezpieczonego w spornym okresie, nietrafne jest stanowisko, zgodnie z którym przy ocenie charakteru stanowiska pracy w ramach zakładu pracy kwalifikującego się do określonej gałęzi

przemysłu, należy ściśle posługiwać się stanowiskami wymienionymi w konkretnych działach załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Stwierdził, że praca kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony świadczona w ramach przedsiębiorstwa hutniczego nie różni się pod względem jej uciążliwości i szkodliwości dla zdrowia od pracy tego samego kierowcy zatrudnionego w przedsiębiorstwie o profilu *stricte* transportowym. Brak jest zatem uzasadnionych podstaw, by odmawiać uznania jej za pracę w warunkach szczególnych, z powołaniem się tylko i wyłącznie na stanowiskowo-branżowy charakter wyodrębnienia prac w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Tego rodzaju wykładnia przepisów § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie może zyskać aprobaty jako sprzeczna z celem przepisów dotyczących uprawnienia do obniżenia wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w warunkach szczególnych, którym niewątpliwie jest przyznanie określonych przywilejów pracownikom, którzy przez określony w ustawie czas pracowali na stanowiskach szczególnie uciążliwych dla zdrowia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 56, poz. 498) zmieniono treść art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r., w związku z czym od dnia 2 maja 2003 r. w celu ustalenia uprawnień, o których mowa w art. 32 ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Przepis ten, w zakresie w jakim posługiwał się określeniem „w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych”, został wyrokiem Trybunału

Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530) pozbawiony mocy prawnej, jednak art. 32 ust. 4 ustawy pozostał bez zmian i stanowi, że wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych.

Wykładni pojęcia „przepisy dotychczasowe” dokonał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243), wskazując na przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach, z wyłączeniem tych, które zobowiązywały ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalenia wykazu stanowisk pracy w podległych im zakładach pracy. Stwierdził, że odesłanie do przepisów dotychczasowych w kwestii wykazów obejmujących świadczenie pracy w warunkach szczególnych, zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie obejmuje przepisów kompetencyjnych § 1 ust. 2-3 rozporządzenia. To pozwala na wniosek, że odesłanie do przepisów dotychczasowych nie dotyczy kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczy się pracę w szczególnych warunkach; stanowi o nich ustawa i utrzymane jej przepisami w mocy rozporządzenie Rady Ministrów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392).

W związku z tym w orzecznictwie przepisy wykazów resortowych określone zostały jako normy o charakterze informacyjnym, techniczno-porządkującym, uściślającym, o znaczeniu w sferze dowodowej jako podstawa domniemań faktycznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247). Podkreślono, że przepisy te, niemające charakteru powszechnego, nie kształtują praw podmiotowych, dlatego wykonywanie pracy na stanowisku określonym w zarządzeniu resortowym, której nie wymieniono w wykazach A i B, stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., nie uprawnia do uzyskania emerytury na podstawie art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń

Spółecznych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306, z dnia 9 maja 2006 r., II UK 183/05, LEX nr 1001301).

W przywołanej wyżej uchwale siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/11, Sąd Najwyższy określił przepisy resortowe jako dyrektywę dla organów zwierzchnich lub nadzorujących zakłady pracy do prowadzenia wykazów stanowisk wymienionych w załączniku do rozporządzenia. W związku z tym zasadnicze znaczenie ma dostosowanie wykazów tworzonych przez właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych do rodzajowo określonych prac wykonywanych w szczególnych warunkach wyodrębnionych w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przy czym najważniejsze jest to, że upoważnienie tych podmiotów obejmowało wyłącznie ustalenie w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowisk, na których wykonywane są prace wymienione w wykazach A i B. W regulacjach resortowych - w ramach delegacji - wskazane mogły być tylko stanowiska, a więc konkretyzacja miejsca, w którym w danym resorcie (związku spółdzielczym) świadczone były prace, których rodzaj wskazano w załączniku do rozporządzenia. Wykaz resortowy nie mógł zatem obejmować stanowisk, na których praca uznawana była za świadczoną w szczególnych warunkach w innym resorcie, ani też wymieniać jako stanowiska, na których wykonywana była praca innego rodzaju niż wymieniona w dziale załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. dotyczącym tego resortu. Jednocześnie wymienienie w zarządzeniu resortowym stanowisk pracy, na których wykonywana jest praca o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagająca wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, w innym resorcie nie stanowi o możliwości stwierdzenia, że praca na takim stanowisku jest pracą w warunkach szczególnych, gdy nie została przyporządkowana do resortowo określonego działu ujętego w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

W judykaturze wskazano także, że wyodrębnienie prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym ma charakter stanowiskowo-

branżowy. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi przemysłu ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652). Sąd Najwyższy trafnie uznał kwestię przyporządkowania określonej pracy, a co za tym idzie pracodawcy, do określonej w wykazie branży przemysłowej, za istotną przy kwalifikacji wykonywanej pracy jako pracy w warunkach szczególnych, jeśli jej uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia wynika właśnie z jej branżowej specyfiki (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, LEX nr 494112).

Ostatecznie więc usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości w oddzielnych działach oraz przypisanie poszczególnych stanowisk pracy gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698 i I UK 24/09, LEX nr 518067; z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638, z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652).

Co do zasady więc przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach, ale nie zawsze wynika ono z funkcjonowania zakładu pracy w określonym resorcie. Może się bowiem zdarzyć, że zakład pracy podległy określonemu ministrowi wykonuje także zadania całkowicie odpowiadające innemu działowi gospodarki, leżącemu w sferze zainteresowania innego ministra.

Przenosząc tę konstatację na grunt niniejszej sprawy, wskazać należy, że funkcjonowanie zakładu pracy zatrudniającego ubezpieczonego w resorcie hutnictwa nie przekreśla możliwości zakwalifikowania pracy na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony do pracy wymienionej w dziale VIII (transport i łączność), poz. 2 wykazu A, jeśli pracodawca zatrudniający ubezpieczonego, oprócz działalności podstawowej, prowadził także na własne

potrzeby działalność *stricto* transportową.

Oczywiste natomiast jest, że nie ma możliwości uwzględnienia pracy na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego poniżej 3,5 tony do pracy w warunkach szczególnych, co zasadnie stwierdził Sąd drugiej instancji w odniesieniu do okresu zatrudnienia ubezpieczonego w Hucie B. w okresie od 1 marca 1995 r. do 31 lipca 1997 r.

W rezultacie uzasadnione okazały się postawione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego, co w połączeniu brakiem dostatecznych ustaleń co do okresów uznanych przez Sąd drugiej instancji za okresy wykonywania pracy w warunkach szczególnych, doprowadziło do uchylenia zaskarżonego wyroku.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w wyroku. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono po myśli art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.